

Tereziánská iniciativa 93

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

listopad 2018

Foto Michal Stránský

Na letošním Bubnování v Bubnech bubnovaly skupiny Tam Tam Batucada Miloše Vacíka a Samba Band Radka Břicháče ze ZUŠ Říčany

Pietní setkání na Židovském hřbitově v Praze na Vinohradech, u pamětní desky v Holešovicích a na nádraží v Bubnech

Michal Stránský, foto Bára Lockfeerová, Michal Stránský a Eliška Waageová

Marta Jodasová na hřbitově na Vinohradech (foto MS)

Michal Stránský u pamětní desky v Holešovicích (foto EW)

V úterý 16. října jsme se už tradičně sešli ve 14 hodin na Novém židovském hřbitově, abychom položili květiny k pamětnímu kameni lodžských obětí. Na tento den letos připadá 77. výročí zahájení transportů do Lodže a Terezína. U pamětního kamene se sešla malá skupinka lidí, protože ve stejnou dobu se konal i pohřeb zesnulé Anny Lorencové.

Květiny položila za Tereziňskou iniciativu Marta Jodasová a za Institut tereziňské iniciativy Eliška Waageová.

Potom jsme dojeli tramvají (malá delegace členů TI a ITI) k pamětní desce na zdi hotelu Mama Shelter Prague (dříve Parkhotelu). Tady už bylo o trochu víc lidí. Chvilku jsme čekali na telefonicky ohlášenou návštěvu Tomáše Petříčka, Ph.D., dopoledne jmenovaného do funkce ministra zahraničí. (Pan ministr se zúčastnil také podvečerního Bubnování pro Bubny.)

Tady položil květiny Michal Stránský za TI a za ITI Tereza Štěpková. Pak se ujala slova Věra Baumová:

Scházíme se zde každý rok, abychom uctili památku více než 80 tisíc českých židů, kteří byli v letech 1941–1945 zavražděni v koncentračních táborech.

Scházíme se zde u pamětní desky, jejíž autorkou je naše členka, pani

Věra Baumová pronesla krátký projev (foto MS)

Helga Hošková, právě 16. října, abychom si připomněli zahájení hromadných transportů židovských obyvatel protektorátu Čechy a Morava.

Scházíme se zde, v blízkosti holešovického shromaždiště v bývalém Radiotrhu, kde v místnostech zakrytých dřevou střešou byly shromažďováni stovky lidí, kteří se podrobovali registračním procedurám před odchodem do transportu. Během té doby byli odkázáni na holou zem, někdy na slaměnou matraci a svůj příruční kufr. Tady ve

zcela nevyhovujících hygienických podmínkách, ve společnosti stovek dalších deportovaných trávili dlouhé 3–4 dny, než byli odvedeni na vlakové nádraží Praha-Bubny.

Na tomto místě strávil 3 dny také tatínek mého manžela, Karel Baum, se svou maminkou Marií a sestrou Annou.

Přečtu vám několik řádků z korespondenčních listků, které odsud ze seřadiště poslal své ženě.

22. 4. 1942 „Milovaná Jiřinko! Dnes jsme si vyřídili v kanceláři formální

věci, vše je v pořádku. Zítřka už nám asi budou vozit zavazadla na dráhu, tak si dáváme vše zase do pořádku. Zjistil jsem v kalendáři, že má náš Jirka 24. 4. svátek, tak tě prosím, dej mu za mě nějaký dárek a vyřid' mu, aby na mě nezapomněl. Dále jsem se dozvěděl, že jsi snad trochu neklidná, proto tě prosím a ubezpečuji, abys byla klidnou a udržovala si zdraví, abychom se také ve zdraví shledali, a to hodně brzy. Tvůj Karel.“

23. 4. 1942 „Drahá Jiřinko! Tak ještě dnes a zítra ráno již jedeme pryč. Dnešní den také nám uběhl a já na každém kroku vzpomínám na tebe. Maminka se v noci asi trochu nachladla, hodně chraptí. Anči zase v noci nebylo dobře, snědla kousek sekané, a ta se asi v tom dusném a nedýchatelném vzduchu trochu zkasala. Já jsem se dostal odpoledne do skladiště, ale tam zůstala polovina kufřů, z toho všechny naše. Dostali jenom 8 vagonů místo 12, tak snad to pošlou za námi. Tak zlatičko, dnes končím, loučím se s tebou a Jirkou a pevně věřím ve šťastné shledání. Tvůj Karel. Od maminky a Anči pozdrav. Teď právě jsme dostali balíček. Rukulíbáme.“

24. 4. 1942 „Zlatá Jiřo! Ještě teď naposled mám příležitost, abych ti napsal pár řádek. Díky za tvoje, Emil mi dal cukr, chléb (6) a cigarety (30), vše správně potvrzují, odměň se mu. Dnes jsme spali sice jenom v šatech a bez přikrývek, člověk si na vše zvykne. Mamince se daří již lépe a Anči je dobře. Teď hlavní věc, abychom dostali dodatečně naše velké kufry a zůstali aspoň v Terezíně. Libám tě a posílám fůru pus tvůj Karel.“

Karel s maminkou a sestrou byli zařazeni do transportu Am, kterým byli deportováni 24. 4. 1942 do Terezína. Karel se sestrou 3 dny po příjezdu do Terezína byli odsunuti transportem Aq do Izbici a maminka v řijnů do Treblinky. Nikdo z nich se už nevrátil.

Děkuji vám za předsednictvo Tereziňské iniciativy, že jste dnes přišli.

A pak už jsme došli do nedalekého Památníku ticha, abychom se i my zúčastnili tradičního Bubnování pro Bubny – letos již pátého. V nádražní budově se konal i výstavní projekt *Fotbal ve století faulů*.

Happening v Bubnech moderovali Pavel Štingl a Jan Bumba (foto MS)

(foto MS)

Ministr zahraničí ČR a velvyslanec SRN (foto BL)

Daniel Meron, velvyslanec Státu Izrael (foto MS)

Z výstavy Fotbal ve století faulů

(foto MS)

Podvečerní happening moderoval Pavel Štingl a Jan Bumba, redaktor Českého rozhlasu. S krátkým projevem (pozdravem) vystoupila Zuzana Kronerová, která sklídila zaslužený potlesk. A pak se hlavně bubnovalo

a bubnovalo... Letos vystoupila skupina Samba Band Radka Břicháče ze ZUŠ Říčany a Tam Tam Batucada Miloše Vacíka.

Snad to ta mlčící většina alespoň zaslechla.

...a bolelo nebe

Michaela Vidláková, foto Petr Horčíčka

Pamatujete si ještě na představení Brundibára v r. 1991 v Terezíně při 50. výročí deportací a zahájení Muzea ghetta? Tehdy Dismanův rozhlasový dětský sbor (DRDS) vedený manželi Fléglovými zahrál co nejpřesnější podobu původního „Brundibára“ v ghettu, jak to s nimi připravil někdejší vězeň Jirka Vrba. Dismanův soubor žije dál, dnes ho vede Jana Franková a k tématu Terezína se opět vrátil hrou „... a bolelo nebe“ – pásmem scén ze života terezínských dětí. Uvedení hry v pražském divadle Minor a právě také v den výročí zahájení transportů (16. 10. 2018) organizovala Mgr. Hana Hubková z Klubu přátel Paměti národa a pozvala i několik pamětníků, aby se na hru mohli podívat a poté pobesedovat s publikem.

Večerní představení mělo vlastně dvě části – první část s názvem „Do velké krajiny Dudědu“ byla sestavena z dopisů plných pohádkových bytostí a příběhů, které psal Ivan Martin Jirous, komunistickým režimem uvězněný tatínek, hudebník známý pod přezdívkou Magor, člen undergroundu, svým dvěma malým holčičkám. Účinkovala zde ta nejmenší *Dismančata*, z kombinace písní, hraní, hudby, čtení dopisů, stínového divadla vzešlo skutečně půvabné, radostné pásmo plné fantazie, z jehož podtónů ale přesto zazníval smutek otce, který je násilím odtržen od svých milovaných. To bychom přece taky znali, že?

Ta druhá část programu po přestávce se jmenovala „...a bolelo nebe“ a bylo to leporelo scének ze života dětí v Terezíně, v němž vystupovali ti větší *Dismanovci*. Byly použity texty z dětských deníků a dopisů a vystupovaly tam známé postavy Petra Ginze, jeho sestry Evy Ginzové (Pressburgerové), Flašky (Anny Flachové-Hanusové) a další, zazněla hymna Republiky ŠKID, báseň Hanuše Hachenburga, to vše velmi silně evokovalo atmosféru terezínského *Heimu*. S tím rezonovala i hudba, která atmosféru nenápadně zvýrazňovala.

Scénu tvořily porůznu postavené a přenášené kufry a deky na zemi a dokreslovala ji opakovaná recitace básně:

*Jedna pryčna,
jedna deka,
jedna vesta,
jedna miska,
jedna lžička –
to je věcí pět.
To je teď náš svět.*

(Jen nevím, možná už je to okoukané klišé, ale v takové inscenaci bych pro zvýraznění situace možná přece jen očekávala označení oděvu žlutou hvězdou, bílá čísla napsaná na kufrech.)

Líbily se mi obě části představení. O něco méně se mi bohužel líbila následná avizovaná beseda. Posadili nás ke stolu na pódium. Moderování převzal jinak zkušený tazatel Michal Šmíd z Paměti národa. V pozvánce stálo: „K oběma představením bychom rádi uspořádali krátkou debatu s hosty, kteří se mohou k právě zhlédnutému vyjádřit, zavzpomínat, něco k tomu doplnit, povzbudit dětské herce v divadelních aktivitách a boji proti nenávisti.“ Pokud jde o první část – Ivan Jirous už sice nežije, ale byla přítomna jeho dnes už samozřejmě dospělá dcera a další. Jde mi ale hlavně o část druhou, která se

**Tomáš Radil, Michaela Vidláková
a Doris Grozdanovičová**

týkala nás: byli jsme tam tři pamětníci, ale každý dostal jednu konkrétně zaměřenou otázku, jak ji moderátor vyčetl z našeho, Paměti národa zdokumentovaného, životopisu, což např. pro mne znamenalo odpovědět na něco jiného, než o čem bych byla chtěla mluvit. Každý takto odpověděl pár vět – a dost. Tak tomuhle neříkám „debata s hosty, kteří se mohou k právě zhlédnutému vyjádřit, zavzpomínat, něco k tomu doplnit, povzbudit dětské herce v divadelních aktivitách a boji proti nenávisti“. Já jsem si aspoň ještě *vypřála* (či spíše vynutila)

Hana Hubková

přinejmenším těm dětem ze souboru poskytnout možnost, aby se nás něco zeptaly – a jejich otázky byly daleko lepší a zajímavější. Pořadatelé sice z toho asi neměli moc velkou radost, protože už bylo podle nich málo času, ale radost z toho měly ty děti – a to pro mne bylo důležitější.

Každopádně bych chtěla moc a moc poděkovat všem, kdo se na tomhle krásném večeru podíleli, ať už umělecky, organizačně nebo finančně. I za ty děti, po nichž zbyly jenom ty vzpomínky...

VZPOMÍNKA NA LUŽKA ELIÁŠE

9. října 2018 se v Divadle Petra Bezruče v Ostravě uskutečnilo několik akcí, které měly připomenout tuto významnou a nezapomenutelnou osobnost – herce, lektora ČSBS, v šedesátých letech ředitele Divadla Petra Bezruče, následně ředitele ostravské televize, muže, který přes tragický osud za druhé světové války rozdával energii a optimismus všude, kam zavítal.

Všichni zúčastnění měli možnost zhlédnout dva dokumenty – Vzkaz Lužka Eliáše od Petry Všelichové a Osud číslo A2026 Petra Lokaje. Následně byla ve foyer divadla odhalena busta Lužka Eliáše za účasti hejtmana Moravskoslezského kraje prof. Ing. Ivo Vondráka, CSc., a řady dalších významných osobností našeho regionu. Zavzpomínat přišli i kolegové z divadla, členové ČSBS, zástupci České židovské obce.

Večer byl zakončen reprízou inscenace Zapomenuté světlo.

Na osobnost pana Lužka Eliáše však nezapomene nikdo, kdo se s ním ve svém životě měl možnost setkat.

Mgr. Lenka Hrušková

Setkání se skupinou z Dolnosaského spolku

Přišla mi moc hezká pohlednice: modrá obloha, břízy, které se sklánějí nad jezero, a na druhé straně pozvání na společnou večeři 15. 10. v Praze. Podepsán Hans-Joachim Wolter.

Hans-Joachim Wolter se skupinou dalších osob z Dolnosaského spolku přátel Terezína již tradičně přijíždějí v době kolem 16. 10. do Prahy, aby se setkali s pamětníky, s nimiž se znají a spolupracují. Dokud jsme pořádali společné vzpomínkové akce na začátek deportací, tak se jich zúčastnili, často při tom navštívili i Terezín v doprovodu někoho z nás. Letos tedy přijeli opět, Hans-Joachim byl odpoledne na Hagiboru navštívit Lízu Míkovou, kterou jeho návštěva jistě potěšila, a na večer jsme byli pozváni na večeři a posezení do restaurace U Karla. Skutečně obdivuji jejich činnost a silné osobní nasazení. Ráda bych proto takto poděkovala za příjemný večer, jehož se kromě hostitelů zúčastnilo i 5 členek a členů Terezínské iniciativy, a hlavně za ten pěkný vztah k nám.

8. dubna 2013

(foto Matěj Stránský)

Anna Lorencová 13. 3. 1927 – 14. 10. 2018

Andulku měl každý rád...

Rozloučili jsme se s Andulkou Lorencovou, opustila nás 14. října 2018. Byla dlouholetou členkou předsednictva Tereziánské iniciativy a redakční rady našeho časopisu.

Malá, drobná, vždycky veselá. Měla mnoho přátel a my jsme měly to štěstí, že jsme patřily k těm nejbližším. Znaly jsme se z Hagiboru, ještě z doby před deportacemi a později v Terezíně se naše přátelství utužilo. Byly jsme přesvědčené – tak jako mnozí jiní – že, „... my život na zemi předěláme...“

I mateřství jsme prožívaly ve stejnou dobu a často spolu.

Anda se vypořádávala statečně s těžkostmi, které život před ni postavil. Zůstala sama se dvěma malými dětmi a dokázala večerně vystudovat vysokou školu.

Po roce 68 byla vyhozena z Čs. rozhlasu, z práce, která ji velice uspokojovala. Při obtížném hledání nové možnosti výdělků neváhala – bez fňukání – přijmout, vzhledem ke své tělesné konstituci, těžkou fyzickou práci v prádelně. Ke všemu se dokázala postavit čelem.

Když se později zapojila do různých aktivit pro Chartu 77, dostala se do „péče“ STB, a přesto v činnosti pokračovala.

Jako pracovnice Židovského muzea měla lví podíl na zaznamenávání vzpomínek přeživších holocaust. Tomu se věnovala i při svých častých návštěvách Izraele, který milovala a do konce života toužila se tam ještě jednou podívat.

Scházíš nám Andulko, už teď nám scházíš...

B. Havránková, A. Hydráková

Opustila nás Andulka Lorencová. Hodná, milá, inteligentní, vždy přívětivá, pracovitá – výborná kamarádka. Nikdy o nikom nemluvila špatně, zdálo se, že má kolem sebe láskyplný svět, který ji přijal jako hodnotnou členku lidské společnosti. Znaly jsme se přes padesát let a nemůžu si připomenout jediné nedorozumění, vzpomenout na nějakou hádku mezi námi. Andulka byla vždy připravena pomoci, bylo-li třeba. Vzpomínám na její návštěvu u nás, v tehdejší Leningradě, v dalekém roce 1990. Jak se zajímala o život kolem, o umění, jak ráda navštěvovala koncerty a výstavy. Ovšem, jak je to lidské, někdy se trpce mýlila, jako my všichni. Vychovala dvě dcery, krásné, vzdělané, hodné.

S velkým taktem dělala rozhovory pamětníků holocaustu pro Židovské muzeum. Bohužel, těžká nemoc si vyžádala své. Odešla. Budeme vzpomínat. Tady není třeba říci – o mrtvých jen v dobrém.

O Andulce to ani jinak nejde.

Evelina Merová

Milá Andulko,

před několika dny (16. 10.) jsme tě doprovázeli na židovském hřbitově, bylo nás mnoho, byl krásný slunečný den a my vzpomínali na tvou milou usměvavou tvář.

Přátelství nás dvou bylo spíš dědictvím života v Terezíně, kde jsme se mýjely. Už nevzpomínám, jak jsme se až po válce sblížily. Nebyla to jen skutečnost, že jsme původně bydlely v Praze nedaleko od sebe. Tvoje maminka mi v těch počátečních dobách nahrazovala moji rodinu a my dvě jsme se stále víc přátelily, což později pokračovalo i v dalších generacích u našich dcer (shodou okolností obě Evičky) i jejich dětí.

Byla jsi člověk, který přinášel vždycky úsměv a pohodu. Krásná byla také setkání, když přijížděla tvá velká přítelkyně Růženka Brösslerová z Izraele a ty jsi často, nás děvčata z L410, sezvala k přátelskému popovídání.

Jak mnoho jsi udělala pro uchování paměti svým intenzivním zaznamenáváním výpovědí těch, kteří přežili, jistě někdo podrobněji zaznamená.

Andulko, díky za tvé přátelství. Všichni na tebe s láskou vzpomínáme.

Eva Smolková

O pustila nás Anna Lorencová. Drobná jak ptáček, ale s velkým srdcem na dlani, vždy šťastná, usměvavá, když se s námi setkala a všechny nás objímala. Poslední roky byla na nás závislá při orientaci na našich společných zájezdech, ale pořád veselá a přátelská. Ani to dlouhé trápení, které ji sužovalo, nezměnilo její touhu být spolu s námi „děvčaty“. Byl to její svět, kde jí bylo dobře.

Budeš nám moc chybět, Andulko, byla jsi pro nás takové laskavé sluníčko, které zapadlo a už nikdy nevyjde...

Jana Dubová

S skoro každý jí říkal Andulka, byla taková droboučká, tišoučká, a přece, bylo v ní tolik energie, elánu, chuti do života, na svůj věk pohyblivá, svižná, vytrvalá, a hlavně – snažila se nikomu neublížit, nikoho nezarmoutit.

Znala jsem ji od svého dětství, bydlely jsme na Letné ve stejném domě, než nás odtamtud nacisti vystěhovali, a po válce jsme se tam mohli, sice do menšího bytu, zase nastěhovat. Když jsme se seznámily – tedy spíše moje máma s tou její, bylo mi necelých 9 let, ona už byla skoro 19letá slečna, tak jsem pro ni nebyla zrovna rovnocennou kamarádkou, ale přesto mě vždy velmi mile oslovila, usmála se na mne. Věděla jsem, že i ona byla v Terezíně, ale o moc víc už jsem o ní a životě její rodiny nevěděla. Pak jsme se odstěhovali a tím se naše styky přerušily. Setkaly jsme se znovu až po letech a pravidelně jsme se pak vídaly v Terezínské iniciativě, kde byla až do nedávna aktivně činná v předsednictvu a v redakční radě, na Židovské obci jsem poznala i její dceru Evu.

Nejvíce jsme se s Andulkou sblížily asi na letních seniorských pobytech na Milovech, kde jsem v podvečer jezdila po rybníku na pramičce – a ona velice ráda se mnou. Kde se v ní, tehdy už téměř 90leté vzala síla uveslovat těžkou

16. října 2018

(foto Michal Stránský)

dřevěnou pramičku, zatíženou ještě mou „maličkosťou“. Také na výlety chodila s těmi nejvytrvalejšími, žádný kopec jí nevadil, chodila si ráda zaplavat, večer jsme hrávaly scrabble, byla stále veselá, přívětivá, usměvavá.

Takovou si ji chci i uchovat v paměti.

Michaela Vidláková

S skutečně velkým zármutkem jsem přijal zprávu, že zemřela Anda Lorencová, ta drobná paní, která do nedávna překypovala obrovskou energií. Nikdy jsem nechápal, kde se v jejím útlém těle brala. Byla nejen velmi platnou členkou předsednictva TI, které si všichni vážili, ale také byla pilnou redaktorkou v redakční radě našeho časopisu.

Několikrát se v jejím někdejších bytě v Šubrtově ulici na Vinohradech konala redakční porada před vydáním nového čísla. Ke kávě upekla excelentní štrúdl. Tak vynikající, že jsem musel uznat, že, ač moje maminka dělala moc dobrý štrúdl, plný rozinek, mandlí a jablek, byl vedle Andina, jen na stříbrnou medaili.

A tak si budu Annu pamatovat nejen pro její výborné rozhovory do našeho časopisu, ale i pro ten jablečný závin.

Michal Stránský

Jako členku Terezínské iniciativy mě hluboce uráží, že NFOH „žebrá“ prostřednictvím dárcovských SMS o podporu přeživších holocaust. Připomíná mi to reklamy pražské ZOO. Jestli to NFOH s těmito SMS myslí vážně, pak by se třeba pracovníci NFOH mohli inspirovat dalšími projekty pražské ZOO – „Pomáháme jim přežít“ nebo „Potěšte sebe i rodinu – adoptujte zvíře“.

Ve vyspělém demokratickém státě jako je Česká republika, jsou jistě vyčleněny fondy na adekvátní podporu těch mezi námi, kteří přežili holocaust. Židovská obec se na jejich podpoře také významně podílí.

PhDr. Rita McLeodová-Liebllová

David Friedmann: Portréty členů pražské židovské obce, 1940–1941 Ztracená a nalezená umělecká díla z doby nacistické okupace v Praze

Díky paní Miriam Friedman Morris se Institutu Tereziánské iniciativy podařilo získat unikátní kolekci portrétů členů pražské židovské obce, které zachytil v letech 1940 až 1941 její otec David Friedmann. Paní Morris přímo pro uživatele našeho webu sepsala krátkou vzpomínku na svého otce a jeho tvorbu. Tento text ve zkrácené podobě nyní přinášíme i čtenářům Tereziánské iniciativy. Kolekci portrétů si můžete prohlédnout na stránkách holocaust.cz

Už od dětství jsem sledovala, s jakou s intenzitou a vášní můj otec maluje. Byla jsem fascinovaná jeho předválečným životem a osudem jeho umění ukořistěného nacisty v Berlíně a v Praze. Ze své sbírky, která čítala 2000 obrazů, kreseb a litografií, mi mohl otec ukázat jen málo. Německá říše vymýtila téměř všechny jeho stopy. Nacistickou destrukcí zázrakem přežilo jedno album. Můj otec tiše sledoval, jak se dívám na jeho berlínská díla a okouzující portréty členů pražské židovské obce zachycené v letech 1940 až 1941.

Přestože mi v té době bylo pouze 22 let, otec mi tento svůj poklad svěřil. Portréty jsem chápala jako důkaz dynamické židovské komunity, která byla zničena, a cítila jsem uspokojení, že alespoň část jeho práce přežila. Už tehdy jsem věděla, že musím Davida Friedmanna a jeho dědictví zachránit před zapomenutím.

Davidovi Friedmannovi bylo sedmnáct let, když se rozhodl odjet do Berlína studovat lept u Hermanna Strucka a malbu u Lovise Korintha. Dosáhl uznání jako malíř známý svými portréty inspirovanými běžným životem a stal se předním umělcem tvořícím pro tisk dvacátých let minulého století. Vytvořil stovky portrétů tehdejších slavných osobností, jako například Alberta Einsteina či Maxe Broda. Portrétní talent mého otce hrál ústřední roli během jeho kariéry a zachránil mu život během holocaustu.

Když se Hitler v roce 1933 dostal k moci, úspěšná předválečná kariéra Davida Friedmanna náhle skončila. V prosinci 1938 utekl spolu se svou ženou Mathilde a dcerou Mirjam Helene z nacistického Německa, vybavený pouze svým uměleckým talentem, který se pro něj stal „prostředkem přežití“.

16. října 1941 byla celá rodina deportována prvním transportem z Prahy do lodžského ghetta. Když bylo ghetto koncem srpna 1944 likvidováno, byl David Friedmann oddělen od své ženy a dítěte – nikdy je už znovu nespáčil. Přežil Osvětím a další koncentrační tábory a vrátil se do Prahy.

Pocity zodpovědnosti a potřeba podat svědectví tížila jeho vědomí ještě před samotnou deportací. Rozervaný vzpomínkami vytvořil silnou sérii kreseb a maleb nazvanou „Protože byli Židé!“ (orig. „Because They Were Jews!“). Umělecké práce zprostředkovávají obraz vývoje holocaustu od deportace Davida Friedmanna do lodžského ghetta až po osvobození v roce 1945 a předávají zkušenost neustálého teroru, nelítostnosti, brutality a smrti nevinných mužů, žen a dětí trpících v období nacistického režimu. Poválečná cesta

Davida Friedmanna vedla z Československa přes Izrael do St. Louis v americkém Missouri, kde pokračoval v malování až do své smrti v roce 1980.

Po smrti otce jsem plně porozuměla hodnotě jeho daru i zodpovědnosti, kterou s sebou přináší, a přemýšlela o tom, jak mi můj otec mohl přenechat toto historicky významné album, hluboký kus minulosti vlastní i těch, s nimiž se během portrétování spřátelil. Výrazy tváří, které můj otec u jednotlivých portrétů zvolil, linie kreseb a dokonce i stínování, nám společně s jeho rukopisnými komentáři odhalují jeho myšlenky. Ponurá atmosféra, tváře odrážející stres pronásledování i nejistotu budoucnosti – většina zobrazených osob byla následně poslána do Terezína a zavražděna v Osvětími.

Každý jednotlivý portrét vypráví příběh. Zнала jsem tváře některých, jako byli Edelstein, Zelenka či Hirsch. Výzvou ale bylo identifikovat ty neznámé – s nečitelnými či vůbec žádnými podpisy. Podařilo se mi nalézt kombinace jmen a běžných příjmení, jako Stein, Klein či Bergmann. Ani identifikace plného jména však vždy neznamena úspěch – jako v případě portrétů Hanse Kaminského, Otty Löwyho či Fritze Löwensteina.

Od okamžiku, kdy jsem otcovo album poprvé uviděla, jsem cítila nesmírnou potřebu jeho práci dále sdílet, a nalézt tak spojení s jeho minulostí. Jedním z nejsilnějších traumat holocaustu je nejen to, že lidé ztratili své životy, ale také to, že se ztratily jakékoli stopy jejich existence. Portrét může být v mnoha případech tím jediným, co po obětech zůstalo. Snad bude ještě stále možné identifikovat jednotlivé portrétované, jejichž jména jsou dosud neznámá, ale také nalézt další ztracené kresby.

**Anglický text: Miriam Friedman Morris,
překlad Aneta Plzákova**

TISKOVÁ ZPRÁVA PAMÁTNÍKU TEREZÍN

Památník Terezín vyhlásil další ročník literární a výtvarné soutěže

Památník Terezín vyhláší XXV. ročník literární a XXIII. ročník výtvarné soutěže – Memoriálu Hany Greenfieldové se společným tématem Jsem tu bez rodiny.

„Večer nikdy neusnul, dokud jsem nepřišel a nevyprávěl mu události z celého dne. O všechno jsme se dělili. Měli jsme s Blankou, mou ženou, umluveno, že si ho po válce vezmeme k sobě, že bude u nás studovat. Byl sirotek, pocházel z Plzně a starala se o něj teta. Vzorně se starala a měl ji rád jako matku.“

Vzpomínka vězně terezínského ghetta, pedagoga Rudolfa Fraňka z roku 1965 popisuje osud sirotka Honzy Treichlingera, který byl v době nacistické okupace českých zemí také internován v Terezíně. Stejně jako většina vězňů ghetta, ani on se nedožil osvobození.

„Motto letošních soutěží Památníku Terezín vyjadřuje situaci mnoha dětí, které ztratily rodiče a snaží se s touto

nelehkou situací vyrovnat, navíc v nenormálních podmínkách,“ uvádí Pavel Straka, koordinátor memoriálu a lektor vzdělávacího oddělení Památníku Terezín, a pokračuje: „Nabádáme soutěžící, aby si představili sami sebe ve stejných nebo obdobných poměrech. Zažívají podobné věci dnešní chlapci a děvčata? Je třeba pomáhat sirotkům, kteří přišli o rodinu v nějaké současné válce? Ptáme se také, jak by tato pomoc měla podle soutěžících vypadat.“

Jan Kaňa ze vzdělávacího oddělení Památníku Terezín ke slovu kolegy dodává: „Je třeba se zamyslet nad výše uvedenými otázkami, vytvořit výtvarné či literární práce a ty nám zaslat na naši adresu. Lze si samozřejmě položit i otázky vlastní, které se také s vyhlášeným tématem úzce pojí. Při zpracování ponecháváme účastníkům možnost volby jakékoliv umělecké formy a techniky.“

Do účasti v soutěži se mohou zapojit žáci základních a středních škol, gymnázií a učilišť, přičemž počet zasílaných děl z jedné školy není nijak omezen. Práce musí být předány nebo odeslány do Památníku Terezín nejpozději do **1. dubna 2019**. Slavnostní vyhlášení výsledků soutěže proběhne **5. června 2019** v Terezíně. Výherci získají řadu věcných cen i peněžní odměny.

Uděleny budou i zvláštní Ceny dr. Erika Poláka, financované Terezínskou iniciativou.

Další informace a podmínky soutěže jsou k dispozici na webu Památníku Terezín v sekci *Vzdělávání*.

V Terezíně 30. října 2018

foyer kina Muzea ghetta Terezín
25. 10. 2018 - 31. 1. 2019
foyer of the cinema • Ghetto Museum Terezín
October 25th, 2018 - January 31st, 2019

Památník Terezín / Terezín Memorial

PAMÁTNÍK TEREZÍN

národní kulturní památka

**Kontakt
pro bližší informace:**

Památník Terezín

Vzdělávací oddělení
Mgr. Pavel Straka, Mgr. Jan Kaňa
Principova alej 304
411 55 Terezín
tel.: 416 724 563

**e-mail: straka@pamatnik-terezin.cz
kana@pamatnik-terezin.cz**

Institut Tereziánské iniciativy a jeho Holocaust.cz

Do roku 2009 česky i německy vydávané *Tereziánské studie a dokumenty*, on-line *Databáze obětí*, *Databáze dokumentů*, *Tereziánské album*, vzdělávací projekty *Tereziánské album ve škole* a *Židům vstup zakázán* – to i četné další aktivity pro odbornou i laickou veřejnost jsou výsledkem více než dvacetileté práce Institutu Tereziánské iniciativy (ITI), za niž mu náleží ocenění a respekt.

Na webových stránkách ITI uvádí, že smyslem jeho činnosti je „podpora vědeckého výzkumu dějin konečného řešení židovské otázky v českých zemích a dějin tereziánského ghetta, zprostředkování jeho výsledků odborné i laické veřejnosti a zejména nejmladší generaci – žákům a studentům českých škol“.

Nahlédneme-li však s tímto vědomím do posledních výročních zpráv ITI, je oproti předchozím letům zřejmá změna. Projektově určující se stává romská problematika (projekty *Databáze romských obětí holocaustu*, *Identita evropských Romů ve 20. století*, plánovaná setkání mládeže *Identita evropských Romů ve 20. století ve světle dokumentace obětí holocaustu* v Německu a Maďarsku), vzdělávací aktivity opouštějí čistě židovská témata a přibližují se činnosti již existujících organizací zaměřených na obranu menšin, proti rasismu a xenofobii. Nenaplnil se tak již například ve výroční zprávě ITI za rok 2013 ohlášený záměr „projektu věnujícího se současným projevům antisemitismu a rasismu v kontextu současného fungování moderní multikulturní společnosti“ stejně jako záměr „nové koncepce Tereziánských studií a dokumentů a vytvoření nové periodické edice odborných studií a článků o holocaustu v regionu střední a východní Evropy“. Naproti tomu dle výročních zpráv za roky 2016 a 2017 činnost ITI má „zohledňovat společensky důležitá témata a přinášet uživatelům nosné příběhy z dějin vztahů většiny a menšin“; sídlo ITI v Jáchymově ulici se má rozvíjet „jako kulturně komunitní a společenské centrum, ve kterém se budou potkávat lidé různého původu, náboženství a životních zkušeností“.

Holocaust nebo holocausty?

Je-li takový vývoj výrazem současného, pro mnohé sporného, směřování ITI, potom v případě jeho profilového projektu *Holocaust.cz* možno hovořit o stagnaci.

Tento portál svým významem představuje nejdůležitější projekt ITI a zmíněné on-line *Databáze obětí* i *Databáze dokumentů* jsou jeho součástí. Podle své preambule má *Holocaust.cz* „školám a široké veřejnosti poskytnout spolehlivé informace a zároveň vytvořit prostředí, v němž je možné holocaust studovat a interpretovat“. Je smutné konstatovat, že tento cíl byl naplněn jen zčásti: fakticky a informativně přesvědčivě tam, kde se v dějinném rámci pojednává o persekuci Židů za druhé světové války; nedostatečně tam, kde je tragický válečný osud Židů vřazen do aktuálního kontextu.

U webového rozhraní, které je v České republice ústředním referenčním zdrojem informací on-line o holocaustu (holokaustu), zarazí, jak vágně charakterizuje pojem samotný. „Holocaust, hebrejsky šoa, patří k nejhrůznějším událostem v lidských dějinách. Myšlenka na technické a státní byrokracií posvěcené vraždění tisíců nevinných lidí se rodila za specifických podmínek stejně jako vytváření a průběh celého vyhlazovacího systému,“ píše se v úvodu k dějinám holocaustu.

Pravda, v sekci *Zdroje* a její podsekci *Odborné a další texty* je na dané téma uvedena stať převzatá z Jad Vašem, která holocaust definuje zcela jednoznačně jako „zavraždění přibližně šesti miliónů Židů nacisty a jejich spolupachatelů. /.../ Židé nebyli jedinou obětí Hitlerova režimu,“ píše se zde, „ale byli jedinou skupinou, kterou chtěli nacisté úplně vyhladit“.

Jestliže se však ITI programově obrací k holocaustu Romů, potom je na místě očekávat, že vůči citované definici upřesní, co za holocaust považuje; že se vymezí vůči těm, kdo širší užití tohoto pojmu nepřijímají – nejen Jad Vašem, ale za všechny například i renomovaný izraelský historik Jehuda Bauer.

Válečné utrpení Romů včetně vražd tisíců z nich v plynových komorách by ani neumenšilo, ani nesnížilo, kdyby ITI na *Holocaust.cz* nezpochybňoval, že nacistické konečné řešení židovské otázky bylo projektem genocidně hrůzně jedinečným. Rozvolňování pojmu má totiž své neblahé důsledky. Příklad nejaktuálnější: Když jsem letos 14. září zaslal šéfredaktorovi Reflexu protest proti zneužití pojmu holocaust v komiksovém příběhu *Zelený Raoul* se slovy, že tento pojem „označuje jako zvláštní typ genocidy historický fakt – systematicky uskutečněné vyhlazení šesti milionů Židů“, vyjádřil se jeden čtenář takto: „... toto mohl napsat pouze egoistický primitiv, popírající holocaust ostatních ras, etnik, náboženských směrů, postižených a jiných nežádoucích.“ (Viz: <https://www.denik.cz/diskuse/zide-protestuji-proti-komiksu-zeleny-raoul-znevazuje-holocaust.html>)

Aby mi bylo dobře rozuměno: nepopírám tragický, do určité míry souběžný válečný osud romské a židovské populace, oceňuji spolupráci židovských a romských organizací při objasňování tohoto temného dějinného údobí. Odborná instituce jako ITI by však neměla terminologicky relativizovat, co na jiném místě na *Holocaust.cz* přijímá, a přispívat tak k matení pojmů.

Výhrady možno vznést i ke způsobu, jakým ITI na *Holocaust.cz* nakládá s dalším neméně zásadním termínem – šoa. Co toto slovo znamená, se zde lze dozvědět opět až ponořením se do hlubin sekce *Zdroje*. Jestliže však ITI

organizuje svou nejvýznamnější veřejnou, svým záměrem chvályhodnou akci předčítání jmen obětí *Jom ha-šoa* s odkazem na tento termín, navíc datem v přímé vazbě na izraelský pietní svátek, potom nutno dodat, že zcela ignoruje jeho duch. Tento památný den se v hebrejštině v úplnosti nazývá *Jom ha-šoa ve ha-gvura*, neboli Den připomínky obětí šoa a hrdinství. V okleštěném pojetí ITI naproti tomu splývá s Památným dnem obětí holocaustu a předcházení proti lidskosti 27. ledna, není, jak by se slušelo, využít k programové připomínce židovského odboje za druhé světové války, ani neupozorňuje na aktuální kontext: exterminační hrozby Izraeli, zemi stále s největším počtem přeživších šoa.

Zamlčená definice antisemitismu

Takový přístup ITI se, žel, stane lépe pochopitelným, pokud si na webovém rozhraní *Holocaust.cz* povšimneme, jakým způsobem informuje o soudobých projevech antisemitismu v sekci *Antisemitismus po druhé světové válce*. Devět zde zveřejněných statí s četnými podstatkami je zaměřeno výhradně na antisemitské projevy politické pravice, zpravidla u nás, a termín antisemitismus, za nímž však lze jen tušit synonymum k antisemitismu, se v něm prakticky neobjevuje. Zcela nepovšimnuty zato na *Holocaust.cz* zůstávají již dlouhá léta ve světě nepřehlédnutelné projevy antisemitismu z prostředí muslimského a liberální levice.

Jejich protizidovská zášť, sdílená ovšem v jiném modu i extrémní pravici, našla svůj výraz v tzv. novém antisemitismu (jakkoliv je tento pojem sporný) – zběsilém antiizraelismu krytým za „antisemitismus“. Tento typ antisemitismu, jak známo, charakterizuje snaha delegitimovat Stát Izrael, demonizovat ho, diskriminovat, uplatňovat vůči němu přístup, s nímž se nesetkávají jiné země. Všechny tyto určující charakteristiky spolu s dalšími popisy protizidovského jednání současnosti možno nalézt ve výčtu pracovní definice antisemitismu Mezinárodní aliance pro paměť holocaustu (International Holocaust Remembrance Alliance – IHRA). Tato definice (<http://european-forum-on-antisemitism.org/definition-of-antisemitism/cestina-czech>) byla schválena v květnu 2016 a Evropský parlament ji následně doporučil k přijetí členskými státy. Zatím tak učinilo 31 zemí včetně České republiky, ale *Holocaust.cz* tento zásadní dokument ignoruje. Není divu: vždyť texty věnované na tomto webu poválečnému antisemitismu byly naposled měněny v letech 2011–2013. To

nemluvě o tom, že portálu *Holocaust.cz* by slušelo, kdyby aktuálně upozorňoval na alespoň nejkřiklavější projevy antisemitismu, popírání či znevažování šoa, které se ve světě dočkaly veřejné kritiky.

Nepřehlednost a neaktuálnost

Nový antisemitismus reflektuje na *Holocaust.cz* jedině stať *Antisemitismus po druhé světové válce*, přejatá z publikace Židovského muzea v Praze. Tento text však *Holocaust.cz* zmatečně řadí mimo dané téma pod *Odbornými a dalšími texty*. Tuto sekci portálu tvoří četné statí v širokém tematickém a časovém rozptýlu, aniž by však byly propojeny se strukturou webu. A není to jen tento příklad, na němž možno doložit neujasněnou konstrukci portálu *Holocaust.cz*, jeho neaktuálnost a při absenci mapy webu ne vždy snadnou orientaci.

Tak namátkou: texty nazvané *Pronásledování a genocida Romů* lze podvkrát – v sekcích *Dějiny* a *Zdroje* – nalézt v podsekci *Antisemitismus*. V sekci *Pedagogické materiály a učebnice zaměřené na holocaust a rasismus* bychom zase marně hledali odkazy na novější výukové materiály – například CD-ROM Západočeské univerzity v Plzni *Encyklopedie dějin antisemitismu* či nejčerstvěji interaktivní výukový materiál Ústavu pro studium totalitních režimů nazvaný *Antisemitismus 1945–1989. Státní politika proti Židům v Československu* (<http://antisemitismus4589.dejepis21.cz/>). Jak by také mohly být zmíněny, když k poslední aktualizaci sekce došlo 5. 9. 2011! Obdobně zastaralé jsou sekce *Jiné internetové stránky* (poslední změna 23. 9. 2011) nebo články z Roš chodeše (poslední opět z roku 2011). *Archiv aktualit*, ironicky k svému názvu, zaznamenal poslední změnu před více než dvěma lety.

V roce 2015 a v roce 2016 si ITI ve svých výročních zprávách identicky zadal jako plán do dalšího roku „zásadním způsobem doplnit a rozvinout obsah portálu *Holocaust.cz*“. Co v roce 2016 nebylo splněno, mělo být tedy splněno alespoň o rok později.

Soudobá podoba *Holocaust.cz* nesvědčí o tom, že by se tak stalo dodnes.

Leo Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze (4. 10. 2018)

Tonička

Dne 28. 10. 2018 zemřela ve věku 90 let paní Antonie Militká. Dlouhá léta pracovala při Židovské obci v Brně v sociální oblasti. Do velmi pozdního věku objížděla autem ty, kteří potřebovali její pomoc, radu či vlídné slovo. Před lety byla velkou oporou i mojí mamince, své kamarádce, v době její těžké nemoci.

Milá Toničko, děkujeme, budeme na Tebe navždy vzpomínat s láskou a vděčností.

Zora Skořepová

S Přírodní školou v Terezíně

Michaela Vidláková, foto Matouš Bičák

Ano, přiznávám se: mám slabost pro Přírodní školu, soukromé pražské gymnázium, kde řediteluje František Tichý. Kolik on sám o Terezínu a jeho mladičkových vězňích napsal! Těch akcí, co škola pod jeho aktivním vedením a s osobní účastí podniká! Pokud to jen trošku jde, alespoň ty jejich akce, které se týkají Terezína, si nenechám ujít. Kolik je to už let? Ti, kteří jako kvintáni začínali s Terezínskou štafetou, dnes už končí svá bakalářská studia. A štafeta jde dál.

První listopadový víkend 2018 byl věnován právě takovému „předávání štafety“. Více než 50 studentů různých tříd vyrazilo do Terezína. Byli ubytovaní v dnešní škole, na zemi matrace, strava ve školní jídelně, kam kuchařky přišly uvařit i v sobotu ve svém, obvykle volném dni. Pro mládež – nejmladší byli primáni – to byl zážitkový víkend, při němž se formou hry, boje o body dozvídali mnoho pro ně zcela nového. Rozdělení na symbolické „heimy“ pouštěli se do poznávání života v terezínském ghettu. „Heimová“ samospráva fungovala i zde, každý heim měl svého „madricha“ čili vychovatele, což byli starší spolužáci.

Mne pozvali, abych jim jako pamětník v sobotu ráno vyprávěla svůj příběh a hlavně, aby se mohli ptát. Lecos už věděli, protože pokud jde o fakta, musím přiznat, že František Tichý ví ještě víc než já. Ještě před besedou jsme šli do Muzea ghetta, doprovázela jsem je a připojovala své poznámky k exponátům (např. jsem jim ukázala svou fotku po osvobození v Pitterově ozdravovně v Kamenici). Ovšem, nebylo to snadné: všichni se totiž rychle „rozprskli“ po expozici, protože jednotlivé skupiny už měly zadané úkoly, co mají v muzeu najít, na co se zaměřit a tak pilně a soustředěně hledali. Pak jsme se usadili v přednáškovém sále v Muzeu a já jim vyprávěla o pronásledování ještě před deportací, aby si vůbec dokázali představit, co to znamenalo žít jako Žid v protektorátu, o tom, co bylo s námi v Terezíně – a nakonec i o tom, čeho jsme byli ušetřeni. Zaměřila jsem se hlavně na autentické zážitky a podrobnosti, jaké si člověk v normálním životě ani neuvědomuje. Po besedě a po obědě s krátkým odpočinkem jsem jim ukázala některá místa, hlavně ta, spojená s mým pobytem v Terezíně. A samozřejmě jsem podrobně komentovala repliku ubikace. Pro mne pak bylo vyvrcholením dne, když se všichni sesedli v pološeru divadelní expozice, kde byli vybídnuti, aby mi přečetli své básničky, které sepsali už minulého dne (jakoby přispívali do někdejších terezínských časopisů). Nejprve se ovšem styděli odkrýt své nitro nahlas před ostatními. Ale nakonec se někteří uvolili a mě, hlavně právě chlapci, nesmírně překvapili: kolik jim bylo 12–13?, takoví normální kluci – člověk by to od nich vůbec nečekal, jak ty jejich krátké básně byly přemýšlivé, hluboké, plné vcítění. (Od děvčat už bych to už chápala spíš.)

Jsem jen další kapka v dešti

Další kapka v dešti

Jen kapka v dešti

Jen kapka v dešti

Čekám až rozplácnu se v tý kaluži krve obrovský

Jen další kapka v dešti která čeká

až rozplácne se v tý kaluži krve obrovský

A pak se vypařím

A projdu dalším padáním

Jsem jen další kapka v dešti

Další kapka v dešti

Jen kapka v dešti

Jen kapka v dešti

Alexandr Pleskot

V prázdných oknech prázdné duše.

S prázdnými pohledy.

Všechno je to o naději,

odvětila suše Smrt

a zalomila rukama.

Františka Ekrtová

Báseň, co si každý vybaví

Když se prochází kolem těch svíček,

každý si představí hlas malých chlapců a dívek.

Představí si tu bolest, ten smutek a pláč v jejich srdcích.

Málokdo si představí,

jaké to tam v ghettu bylo.

Málokdo si představí, co tam s nimi dělali.

Ale všichni si vybaví, jak pak asi skončili.

Alžběta Šebánková

A tak, i když už jsem různých školních setkání a projektů v Terezíně zažila dost a dost, tentokrát jsem víc než kdy jindy odpoledne odjížděla plná dojmů. Na ně ještě čekaly zajímavé hry navazující na někdejší terezínskou realitu, jak už to pan ředitel, skvělý pedagog, umí připravit, aby jim tu realitu co nejvíce přiblížil. A co je čekalo v neděli? Na to jsem se bohužel zapoměla zeptat. Ale určitě nelenošili!

Na jedenáctiletého kluka celá akce zapůsobila tak, že napsal dopis Petru Ginzovi, který otiskujeme, protože je velmi dojemný:

Milý Petře,

s dětmi z Přírodní školy jsme byli předvoláni do transportu do Terezína. Museli jsme se hlásit v pátek 2. 11. 2018 na Hlavním nádraží, kde jsme dostali číslo transportu. Já měl číslo EZ 161 (Einhunderteinundsechzig). Přiřadili nás do heimů po šesti a každý měl svého madricha. Museli jsme odevzdat veškeré cennosti a nebezpečné věci a jídlo. Nechal jsem si hašlerky na podplácení. Číslem jsme se museli hlásit při nástupu, pak i při jídle a při zadržení. Ale to ty znáš. Rozloučil jsem se s maminkou, ale nebylo to tak těžké, protože jsem věděl na kolik dní jedu a kdy se vrátím. A že je to jen hra a nemusím se bát.

Sedli jsme do vlaku, akorát jsme byli v kupé, na rozdíl od Vás. Takže cesta do Bohušovic byla pohodlná. Cestou jsme plnili úkoly ohledně první republiky, které jsme všechny věděli. Dorazili jsme za tmy a pak jsme museli jako Vy jít asi 5 km pěšky se všemi zavazadly do Terezína. Věděli jsme, že cestu půjdeme, tak ani my jsme si povolených 50 kg věci nevzali. Měl jsem co dělat s mým malým batohem. Cestou na nás křičeli: „Schnell!“ a musel jsem se naučit své číslo německy, což bylo pro mě těžké, protože německy vůbec nerozumím a neumím. Ostatní na tom byli lépe. Byl jsem jeden z nejmladších.

Po příchodu jsme měli nástup. Stáli jsme jen 10–15 minut, na rozdíl od Vás. Madrichové hlásili, jestli jsou všichni přítomni. Nikdy nám nebylo řečeno, co nás čeká. Jen kde se sejdeme a kdy a co s sebou. Ubytovaný jsme byli ve škole, ale už v nové škole, kde se nyní učí děti, v té tvé škole, kde byl Domov 1 Škid, je nyní Muzeum ghetta. K večeri bylo jen to, co kdo donesl s sebou. Já jsem se podělil o zelňáky, co jsem sám upekl na cestu. Jablíčka a křížaly jsem rozdál klukům na heimu. Náš kinderheim se jmenoval Škid, tak jsem byl ve stejném Domově 1 jako Ty. Další heimy se jmenovaly Nešarim, Hlas půdy, Hlas země, Bonaco (bordel na kolečkách – je to pravda?), Kamarádi, Bobřici, Magal, všechny, které znáš.

Večer jsme hráli kvíz, kde jsme si mohli vybírat otázky dle těžkosti. Otázky nebyly lehké. Nakonec nás před spaním čekalo zpívání. Společně jsme zpívali i Terezínskou hymnu. Ta se mi moc líbí. Je taková veselá, o naději a má krásnou melodii. Pořád si ji i doma ještě zpívám. Nečekaně nás čekala ještě cesta ven za brány do hradeb – kousek od školy. Šli jsme nevědomky a nevěděli, co bude.

K mému překvapení jsou chodby ve většině hradeb kolem Terezína. Byly tam svíčky a básničky na papírkách, básničky od Vás. Třeba od Hanuše. V tichosti jsme si je přečetli a pak jsme se vrátili zpět do brány a tam jsme u petrolejek psali básně my. Moje se mi moc nepovedla, ale ostatní kamarádi měli básničky tisíckrát lepší. Ale ta moje taky babičce udělala slzu v oku a mamince se moc líbí.

Spali jsme v jednotlivých třídách. Našel jsem si tam nové kamarády, protože ty, které jsem již znal, nejeli, nebo byli na jiném pokoji. Večer se naštěstí u nás nic nedělo. Usnul jsem hned. Asi únavou.

Ráno bylo probuzení nečekaně milé, František hrál na kytaru, ale já byl tak unavený, že mě museli probudit až kamarádi kolem mě. Ale ještě pár posledních tónů jsem slyšel. Museli jsme si uklidit. Naštěstí jsem měl pokaždé dobře uklizeno. Pak už nastoupili *achtungáci*. A byl nástup v šatně. Museli jsme se opět hlásit německy „hier“. Na snídani v řadě zase. K snídani jsme dostali jen to, co pro nás vzali naši madrichové. Říkali jsme jim „naše maminky“.

Dopoledne jsme navštívili starou školu – neboli Muzeum ghetta. Počítali jsme hvězdy, bylo jich 196. Byly to hvězdy

židovské. Zářily tam ve vitrině. Zaujal mne sloup s vyhláškami zákazů. Hledali jsme ty nejhorší pro nás. Paní Míša, kamarádka tvé sestry Evy, dcera tvé paní učitelky, která ti dala trest, když ses nechtěl učit německy, nám povídala o své rodině, hlavně o tátovi, který byl velmi chytrý, díky čemuž přežil. Měl jet posledním transportem z Terezína do Osvětimi, což bylo velké štěstí, že tam nakonec pomohl opravovat střechu v hrozných podmínkách, ale neodjel. Ukazovala nám tam sebe jako holčičku na fotce. Ale spolu jste se prý nepotkali. Promítala nám na plátno fotky a vyprávěla. Jak museli odevzdat hudební nástroje, zvířata..., přemýšlela jako malá, co s nimi asi udělají. A jak táta sehnal baterky na ruční pohon, vyrobil plechovku s dutým dnem, kam ukryl všechny peníze. A nabrousil jídelní nůž brouskem. A noviny jim házel soused po přečtení do schránky ve dveřích a táta je pak po kouskách spláchl do záchodu. A že žili bez teplé vody, plynu a neměli tolik prostoru, jako ve svém moderním bytě. Na mapě Terezína jsme si mohli ukázat, kde co bylo. Dá se v něm orientovat velmi dobře, ale je zrádné, jak jsou ulice stejné, stejně dlouhé, uspořádané. Nejlepší je se koukat na názvy ulic. František nám ukázal, kde jsi měl postel ty, bylo to opravdu mezi okny? Svítí tam v upomínku hvězda do nebe.

Po obědě nám Míša ukázala, kde se rok léčila. Měla tři nemoci najednou. Pak jsme hráli dobrodružnou hru. Dostali jsme terezínské peníze, abychom mohli podplácet. Každý kinderheim měl příběh jednoho dítěte. My měli kluka Samuela Blocha z Plzně, jestli ho znáš, a my šli po jeho stopách, hra se jmenovala – „poznej ghetto jinak“. Jednou nás chytili při přebíhání náměstí. Bylo tam hodně četníků, nebylo to moc příjemné.

Po večeri nás nahnali na nástup a po nahlášení jsme si zapívali, ale uprostřed písně přiběhli gestapáci, začali vyvolávat čísla a nakonec zařvali „schnelltransportieren!“ A koho vyvolali, musel se rychle obléknout a jít do auta a odvezli je všechny. Asi 12 dětí. Potom přišel madrich a řekl, že stejně za týden nebo dva budeme všichni v transportu, takže bychom jim měli pomoci. Všichni jsme se rozhodli, že jim pomůžeme. Museli jsme si zařídit na samosprávě povolení k propuštění na dvě hodiny, u transportu po nás chtěli cigarety za propuštění dětí, ale ty nebyly, tak jsme jim nabízeli peníze, ty si vzal všechny, ale stejně jsme museli do skladu pro cigarety, ale tam nám skladník dal jen jablka a ořechy, naštěstí nás nechytil četník. Dal jsem skladníkovi alespoň hašlerku. Pak jsme s tím šli k transportu, tam nám kamarádka pustil a my s ní utíkali z Terezína. Jednomu četníkovi jsme utekli a druhému jsme nahali jiný příběh a utíkali jsme asi kilometr směr Litoměřice únikovou cestou od Felixe. Bylo to dost napínavé. Sám bych to nezvládl. A kdyby tam byli strážé, nemohlo by se to povést. Asi opravdu moc úniku z Terezína nebylo. A taky kam. Pro nás to ale byla hra, která končila. Kostelní hodiny byly vidět odevšad. Mohli jsme se vrátit. ►

Pozdě večer po hře jsme šli k Ohři, kde nám František vyprávěl, jak po válce děti, které přežily, vysypaly papírové urny s popelem z krematoria do řeky. A my v upomínku poslali dřevěné lodičky se svíčkou v úplném tichu. Ani hlásek nemukl.

V neděli po nástupu přišel četník, který řekl, že si musíme ihned zabalit, protože se vše zavšívilo a musí použít Cyklon B na odvěšvení. Tak jsme si rychle zabalili a utíkali na snídani. V Magdeburských kasárnách jsme byli na prohlídce obrázků, které malovali v Terezíně většinou malíři. Většinou byly obrázky radostné. Vedle nich pak pro kontrast obrázků smutný. Třeba vedle kytičky hladovějící lidé.

Takové obrazy znám i z dnešního světa. Ale z fotografií. Z Indie, Afriky... krásná příroda a chudoba.

Také jsme navštívili Malou pevnost, která byla drsnější než pevnost Velká. Cítil jsem ze zdí strach, hlad a zimu. Samotnému mě tam chlad prolezl až na kost. Naštěstí se pomalu blížil čas na odjezd domů. A to jsem v Terezíně pobyl jen tři necelé dny a v mnohem lepších podmínkách než děti jako Ty.

Všichni máte můj velký obdiv, za to jak jste byli stateční a bdělí. Co všechno jste dokázali a uměli. A doufám, že se někdy spolu setkáme, rád bych tě někdy viděl a zeptal se tě na tolik otázek.

Zdravím tě do místa zalitého sluncem a životem, vůní, hudbou, jídlem a vším, čeho sis nestihl a nemohl dopřát... doufám, že jsi mezi rodinou a kamarády.

Tvůj přítel, kterého neznáš.

Vojta Zuna

Ještě vzpomínka na Fredyho Hirsche

Dostávám Terezínskou iniciativu do Holandska. Reaguji, pane Stránský, na Vaši výzvu v čísle 92.

Jsem rodilý Brňák, znal jsem Fredyho Hirsche od malička. Maminka mě vodila před válkou do cvičení Makabi, které vedl mladý Fredy. Bylo mi málo, obdivoval jsem jeho pružné cvičení a přístup k dětským duším, obdivoval jsem jeho chování a vystupování.

Po delším čase jsem se s ním setkal v rodinném táboře B II b v Birkenau. Chodil jsem do českého bloku, kde pracoval. Nacvičoval s námi Sněhurku a sedm trpaslíků a na první představení se chodili dívat i esesáci. V těžkých dobách a hrozně traumatizujícím prostředí byl schopen děti zaměstnat a dát jim radost z účinkování v proslulé pohádce. Žil s námi v době, kdy náš předchozí zářijový transport byl zlikvidován poté, co jeho žijící vězni byli v noci převezeni do vedlejšího tábora a příští den do plynové komory. Bylo to 7. března 1944 v den narozenin prezidenta Masaryka. Za několik měsíců byl postupně likvidován náš prosincový transport. Změněná situace na frontě přinutila nacisty vybrat skupiny zdatných mužů a žen do transportu na práci. Zbylí vězni, muži, ženy a děti, zůstali v táboře a čekali na další osud. Fredy statečně povzbuzoval děti a dával nám naději na přežití. Snažil se přesvědčit esesáky, aby vybrali silné mladíky, kteří by pracovali jako poslíčci mezi utiskovateli anebo pomáhali vozit vozy s dřevem z krematorií do míst, kde měly vzniknout protiletectvé krypty. Fredy za nás statečně bojoval.

Nečekaně byla vyhlášena selekce mladých mezi deseti a čtrnácti lety, kterou provedl Mengele. Vybral nás 98 a 6. července 1944 jsme opustili rodiče, sourozence a příbuzné. Po našem odchodu do mužského tábora B II d byli zbylí vězňové odvezeni do plynových komor a rodinný tábor terezínských židů byl zlikvidován.

Fredy do poslední chvíle bojoval za záchranu mladých, za což mu vděčíme. Když zjistil, že není naděje zachránit další mladé vězně, vzal si život.

Fredy byl statečný hrdina, který se dětem obětoval. Zaslouží si pomník

v Terezíně a místo v našich vzpomínkách.

Studoval jsem psychologii v Brně a lékařství v Praze. Pracoval jsem na Psychiatrické klinice u docenta Kurta Freunda, který bojoval proti předsudkům a diskriminaci homosexuálů. Patří k významným odborníkům v tomto oboru v Praze i v Torontu.

Považuji za nevhodné a urážející zabývat se soukromými věcmi vzácných lidí, kteří se zasloužili o zachování života mnoha osob a dali mnoha lidem příklad, jak se chovat v době ohrožení.

Rád na Fredyho vděčně vzpomínám.

Jiří Diamant

Klíče pro bývalé spoluobčany

Text i foto: Zoja Franklová

Při procházce podzimní Vídní jsme nečekaně narazili na malý památník obětem holocaustu. Nachází se téměř v centru města, na rohu ulic Servitengasse a Grünentorgasse, v bezprostřední blízkosti kláštera Servitů. Jde o čtvercové okno zapuštěné do chodníku. Spolek Servitengasse 1938 vybudoval toto „okno“ na paměť Židů a Židovek, kteří zde bydleli a vedli své obchody do té doby, než byli nacisty vyhnáni a zavražděni. Každá oběť má v okně jeden klíč označený jejím jménem. Nápad znázornit oběti pomocí klíčů je velmi působivý – vždyť ti lidé tu měli své domy a obchody, k nim ty klíče jistě potřebovali... Klíče tu ale mohou mít i jiný smysl – mohou ukazovat, že oběti mají mezi svými bývalými spoluobčany stále své místo.

Vím, co se stalo: pocta Dagmar Lieblové

Zuzana Pavlovská, Martina Kutková, Denisa Glacová, foto: Michal Stránský

Dne 26. 9. se v auditoriu Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze konala vernisáž výstavy prací žáků základních a středních škol, kteří se na začátku roku 2018 zúčastnili projektu u příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holocaustu. V rámci tohoto projektu měli žáci možnost setkat se s pamětníky šoa, navštívit Pinkasovu synagogu a seznámit se s bohatým kulturním životem terezínského ghetta.

Na základě této zkušenosti vytvořili třicet velmi poutavých výkresů a plastik, které byly v průběhu vernisáže představeny a nejlepší z nich rovněž oceněny. První místo obsadila ZŠ Roztoky s cyklem čtyř kreseb vyobrazujících školní třídu dětí před a po válce. Druhé místo připadlo ZŠ a MŠ Janovice za jejich kartonové plastiky dobytčího vagonu a knihy věnované obětem holocaustu. Na druhé příčce se rovněž umístila i ZŠ a MŠ Maleč s reprodukcí nápisů v Pinkasově synagoze věnovanou Evelíně Merové. Třetí místo připadlo Masarykovu klasickému gymnáziu Říčany za plastiku ztělesňující realitu koncentračního tábora v protikladu s nacistickou propagandou a životem na svobodě. Dva projekty též obdržely četné uznání. Jedním z nich byl cyklus výkresů věnovaných životu Tomana Broda, který vypracovala SPŠ stavební v Plzni, a druhým dopis adresovaný Doris Grozdanovičové od žáků ZŠ a MŠ Načeradec.

Program zpěvem a hudbou doprovodili studenti gymnázia Přírodní škola pod vedením ředitele Františka Tichého. V jejich podání zazněly písně Polární a Vzpomínka na Prahu, jejichž text napsal Petr Ginz. Nakonec zazněla i píseň Má zem, autorem jejíhož textu byl Hanuš Hachenburg, a Terezínská hymna Karla Švenka.

Terezínskou hymnu si společně s žáky Přírodní školy zazpívali nejen návštěvníci vernisáže, ale také přítomní pamětníci. Právě jim bychom v neposlední řadě rádi srdečně poděkovali. Nejen za to, že laskavě vyprávěli své příběhy na mnoha besedách s žáky, ale také za to, že se v tak hojném počtu sešli, aby se účastnili večera s názvem *Vím*,

Zuzana Pavlovská a Martina Kutková

co se stalo: pocta Dagmar Lieblové. Celá vernisáž byla věnována památce dlouholeté předsedkyně Terezínské iniciativy Dagmar Lieblové (1929–2018), která stála u zrodu celého projektu a uspořádala v rámci něj své poslední besedy s žáky. Jmenovitě tedy děkujeme Asafu Auerbachovi, Růženě Blechové, Tomanu Brodovi, Janě Dubové, Doris Grozdanovičové, Bohumile Havránkové, Helze Hoškové-Weissově, Evě Keulemansové-Smolkové, Ditě Krausové, Evelíně Merové a Michaelae Vidlákové. náš velký dík patří i Martinu Lieblovi, který výše oceněným školám věnoval knihu své matky Přepsali se – a tak jsem tady: příběh Dagmar Lieblové. Rovněž děkujeme i Františku Tichému, který také daroval svou novou knihu Transport za věčnost oceněnou cenou Magnesia Litera 2018 za knihu pro děti a mládež. Jednotlivé projekty je možno zhlédnout v prostorách Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze až do konce listopadu.

František Tichý a jeho žáci

Oceněné studentské literární a výtvarné práce na téma: DOMOV

Nepohodlný

*Kateřina Mudrlová, 18 let,
GJB a SPGŠ Přerov*

(2. kategorie, 8. místo)

Měl jsem na vybranou? Myslíte si, že je to všechno tak jednoduché? Mohl jsem udělat něco jinak? Řeknu vám, jak to přesně bylo.

Probudil jsem se v brzkých ranních hodinách. Moc jsem toho nenaspal. Všichni ještě tvrdě spali. Byl přesně ten čas, kdy nevíte, jestli je ještě hluboká noc, nebo jestli líně začíná ráno.

Věděl jsem, že mám na všechno slabých 35 minut. Nechal jsem si 10 minut na cestu na nádraží, abych stihl vlak ve 4:55 hod.

Všechno bylo tak rychlé. Čtyři páry ponožek, dvě seprané košile, stejný počet čistých trenýrek. Víc jsem toho nepotřeboval. S tím mi v batohu zůstalo tak akorát místa na něco k jídlu a trochu vody. Opouštěl jsem vchodové dveře jako tělo bez duše. „Tohle už nejsem já,“ opakoval jsem si v hlavě. Možná jsem se měl rozloučit, ale nešlo to. Všechna ta bolest se ve mně držela už moc dlouho. Nesnesl bych pohled do těch nevinných dětských očí. Utíkám? A jestli ano, nedá se dělat nic jiného?

Čas běžel. Všechno mi připadalo strašně neuvěřitelné. Samým vzrušením jsem slyšel, jak mi v žilách kolovala krev, v uších jsem cítil vlastní živý tep.

Lístek na vlak jsem už měl pečlivě uložený v saku. V pravé kapse. No, a přesně v této části výpovědi přiznávám, že jsem byl připraven. Všechno jsem to plánoval. Nemůžu říct, že úplně do detailů, ale plánoval.

Celý můj úkol byl ujít těch posledních pár metrů, nastupit do těžkopádného vlaku a odjet. Tak se taky stalo. Byl jsem sám – ve vlaku a vlastně i v životě. Měl jsem dobrých 8 hodin cesty před sebou, všechn ten čas na přemýšlení. Průvodčí cvakl lístek a v ten moment jsem si to všechno naplno uvědomil. Utíkám ze svého života, protože jsem udělal něco, co se nesmí. Nejspíš jsem moc sraab na to, abych nesl odpovědnost. Nést zodpovědnost totiž znamenalo ohrozit svou rodinu. Vyhržovali mi, že jim ublíží, když se nebudu klidit z cesty. Trhá mi to srdce, ale je to to nejlepšší, co pro ně můžu udělat.

Hlava mi začíná padat únavou i myšlenkou, že až se probudím, začínám od nuly. Jako někdo jiný, ... v zemi, ve které neznám řeč ani lidi. Od teď jsem pan Neviditelný.

Odlet ptáků

*Marie Dvořáková, 18 let,
Střední uměleckoprůmyslová
škola Bechyně*

(2. kategorie, cena Erika Poláka)

Jen když je vám člověk drahý, jen když je ho potřeba.

U dveří ti zpřímá stojím.

Kde je lidská ochota?

Teplý krb a šálek čaje, chtěl bych si jen ohřát dlaně,
složit hlavu před nocí.

Však můžeš mi pomoci.

Pro mě dnes již pouhé snění,

pro vás denní jistota,

probouzet se v opojení rodiny a domova.

Moje slova do prázdnoty, chabý výkřik do ticha.

To, co bylo, dávno není.

V srdci zbyla prázdnota.

Žal mě mlčky k zemi sráží, výraz ničí v mojí tváři.

A s tím vším se v noci peru,

mysl má se brodí v šeru.

„Nemá cenu cpát vám dlaně, jen se broďte v tom
svém bahně.

Jen se broďte, broďte pryč. Pro vás není žádný klíč!“

Tak brodím se bahnem sám, kdo mi tedy ruku dá?

Kdo mi podá dlaně své, mojí duši ztrápené.

Z domů světla svítí nocí.

Proč jsem sám – pln emocí?

Jen si mějte svoje světy, myslete si víc či míň.

Moje duše – volní ptáci,

spolu s nimi odletím.

Nepláčí a netrápí se nad životem ubohým.

Svobodné však přec to ptáče, do hnízda se nevrátí.

Prázdny výraz, spadlé tváře zde sedících přítomných.

Jak se cítím?

Špatně – špatně!

Znechucen tu sedím v šeru, pro dnešní den nechám
věru, psaní veršů do dlaní.

V ranním světlu končím větu, pod mlhavou zámějí.

Kapky rosy, vnímám cosi – co dává mi nadějí.

Opuštění domova

**Viktorie Artiševskaja, 14 let,
ZŠ Terežín**

(1. kategorie, cena Erika Poláka)

Na internetu jsou různé stránky. Třeba *diskusní fóra*. Na jednom takovém fóru jsem se seznámila s arabskou holčičkou, která zde popisovala, jak se s maminkou musela urychleně vystěhovat ze svého domu, rodného města a země. Popisuje to tak krutým způsobem, že je to až nepředstavitelné. Doufám, že jí budu moci někdy pomoci. Jako člověk člověku. Píše, že její rodina a ona bydlí v uprchlickém táboře, kde mají všechno potřebné, ale není to domov.

Musí být strašné opustit domov, kvůli válce. Vzít si jen to nejnnutnější a nejpotřebnější, to musí být pro jedenáctiletou holčičku obzvlášť těžké.

Přemýšlela jsem, co bych v takové situaci dělala sama. Začala bych panikařit. To je jasné. A do kufříku bych si sbalila ty nejmilejší věci: obrázky od sestřenic, pár knížek a plyšáků. Sestřenice! Hledala bych je, protože přeci, kdyby byla válka, tak je postihne také. Kdyby nešel zbytek mé rodiny; sestřenice, bratranec, babičky, dědečkové, tety, strejdové atd., nikam by mě nikdo nedostal! Nemohla bych odejít. Ne bez nich.

Ta holčička se jmenuje Mara. Je milá a snaží se vždy přispívat v debatách na různá témata a pomáhat lidem, kteří jsou v podobné situaci jako ona, se s tím psychicky vyrovnat. Později jsme si začaly psát jen my dvě. Psala, že ve válce zemřel její osmiměsíční bratr. Její maminka byla zničena. V první chvíli chtěla spáchat sebevraždu, ale pak to prý nějak ustála. O svém otci nikdy nepsala. Mara je na svůj věk chytrá a moc obětavá. A tak jsem jednoho večera přemýšlela, jestli se za války člověk změní. Válka člověka poznamená a to hodně, s těmi šrámy už musí žít do konce svého života. Kdyby Mara, nebo její maminka dokázaly tak zapomenout na tu bolest. Na ni ale nikdo nezapomene.

Putování světem bez domova si docela živě dokážu představit. Člověk se pro to nějak zařídí, ovšem přestěhování se do jiné země je něco jiného. Všichni moji příbuzní by byli pořád tady a já někde pryč. Stýskalo by se mi! Strašně moc! Domov máme tam, kde žijí ti, které máme rádi. Cizí škola s cizími cizojazyčnými dětmi různých povah taky nezní nijak moc lákavě. Pro mě je těžké si najít kamarády mezi dětmi mluvící řečí, kterou znám, natož mezi dětmi, které mluví jiným jazykem. Jiná kultura, jiné zvyky. Do kina a divadla bych nemohla chodit bez slovníku! A možná ani slovník by nestačil. A jde hlavně o moji rodinu. Asi bych se pokusila utéct za nimi. Když nad tím tak přemýšlím, asi je naivita a nejspíše by se mi to s největší pravděpodobností nepodařilo, ale pokusila bych se.

Zas kdybychom se stěhovali na jiný kontinent, to už by bylo těžší. Jak bych se asi tak dostala za oceán? Stěhování kvůli válce je úplně něco jiného! To, co zažila a zažívá Mara, bych nikdy a nikomu nepřála zažít. Musí to být hrozné utrpení. Představte si, že jdete spát jako každý normální den. Je teplý letní večer. Slunce pomalu zapadá. Poslední sluneční paprsky vás šimrají na tváři. Najednou je tma. Vaše žárovka se rozbila a vy se horečně pokoušíte po tmě najít jinou. A vtom uslyšíte rány, ale ne jen tak ledajaké. Jsou to hlasité rány. Jakoby velké vejce padalo z nebe a na zemi se s velkým rámem rozprsklo na všechny strany a vyvolalo tak otřes. Uvědomíte si, že to je asi jen ohňostroj. Jste v klidu. Nic zlého se vám přece nemůže stát, když jste doma. A vtom vám na střechu, s velkým rachotem, dopadne bomba, která si prorazí cestu až do spodního patra, kde spí vaše rodina. Co uděláte? Bude vás ochromovat strach s adrenalinem zároveň.

Tohle prožila jedenáctiletá holka, která v tu chvíli v sobě musela mít tolik adrenalinu, že musela prasknout. Psala, že když se dostala přes propadliny vlastního domu k rozbitému oknu a vykoukla ven, všude hořelo a pobíhali tam vojáci. Ze suterénu se ozýval pláč jejího osmiměsíčního bratříčka, než vydechl naposled. Stála u rozbitého okna a raději se ani nehýbala. Zkoprněla hrůzou, když uslyšela mamčin pláč. Vrhla se dolů a o jedno patro později dopadla na zem, při čemž si zlomila nohu. Maminka jí okamžitě přispěchala na pomoc a společně se dostaly ze zříceniny svého domu. Venku na ně čekali vojáci, připravení kdykoli vystřelit ze zbraně. Mara nevěděla, jestli jim chtějí ublížit, nebo ne. Pak si v úlevu všimla, že střílejí lidi zaživa. Maře se chtělo zvracet. Maminka ji zatáhla do nejbližšího skalního výklenku, kde se jí snažila ošetřit nohu pomocí dvou klacků a šňůrky ze svetru. Další den vojáci odešli. Mara s maminkou se úlevně rozplakaly.

Čekaly tam ještě další tři dny o hladu a žízni, než se rozhodly hledat pomoc. Maminka vešla opatrně do jejich domu – zříceniny – a Mara ji následovala. Musí být opravdu hrozné bát se vejít do vlastního domu. Do domu, kde Mara strávila dětství. Obě moc dobře věděly, že nemůžou zůstat. Musely najít pomoc.

Maminka sbalila kus chleba a sýra na cestu a Mara se podívala se slzami v očích na svůj propadlý pokojík a slíbila, že se jednou vrátí. Nevzala si ani svého oblíbeného plyšáka. Jediné, co si vzaly, byly fotografie. Fotka malé Mary, kterou drží maminka v rukách. Fotka velké Mary a jejího osmiměsíčního bratříčka. Fotka Maryiny nejmilejší tety, kterou nejspíš, jestli odejdou ze státu, už nikdy neuvidí. Fotka babičky s dědečkem, kteří už jsou po smrti, a k nimž se Mara každý den modlí. Fotka druhé babičky a dědečka, které už taky nikdy neuvidí. Jsou to rodiče jejího otce, kterého nikdy nepoznala.

Začátek dlouhé cesty pro Maru nebyl vůbec jednoduchý. Šest dní se pokoušely najít pomoc, ale nikdo jim ►

Barbora Fabiánová, 15 let, ZUŠ Trutnov, (2. kategorie, 6. místo)

nepomohl. Musely obě dávat velký pozor na stanoviště nepřátelských vojáků, protože je potyčka s nimi mohla stát život. Když objevily řeku, šly podél ní až k přístavišti lodí, odkud je velký převozník vezl do Evropy. Ale musely mu nejdříve zaplatit. Jenže ani jedna neměla žádnou minci. Nějaký starý chudák, sedící na jiné lodi jim řekl, ať si vezmou jeho peníze. Maminka je s velkými díky převzala. A tak jely do Evropy. Říkám si, že kdyby nebylo toho hodného chudáka, Mara s maminkou by zůstaly pořád tam, odkud přijely, a já bych ji nikdy nepoznala.

Nějaké takové to určitě bylo i za 2. světové války. Lidi se balili na rychlo a opouštěli s pláčem svoje domovy. A nějaké takové to je za všech válek. Jen mě mrzí, že Mara musela tohle zažít, aby mě poznala. Radši bych ji nepoznala a přála jí, ať žije dál poklidný život doma. Je to sice smutné, ale děje se to. A to nejen Maře. Spousta rodin za to, že byly na špatném místě, ve špatný den, ve špatnou chvíli, zaplatila životem. A platí dál...

Všichni jsme lidé. Měli bychom si pomáhat, tak jako pomohl ten starý chudák Maře a její mamince. Až budu velká, pojedou se za Marou podívat.

Domov?

**Michael Adrien Johnson, 13 let,
ZŠ při DPN Louny
(1. kategorie, 5. místo)**

Někdo neví, co to je, ale přesto ho má,
Je v něm, ale sám to neví, název domov to má,
Je to vlast, kraj, okres, město a budova,
Je jen jedna škoda, že bezdomovci o něj nebojují.

Někdo se v něm cítí bezpečně.
Někdo se akorát cítí bezděčně.
Ale jedno mají společné,
Ví, že domů patří a jsou tam společně.

Někdo má dům a pozemek velký,
Někdo zas kanál maličký,
Ale všichni mají domov nejradši,
i když s nimi žijí měkkýši.

Někdo má hodně peněz a sekuriťáky,
někdo zas samý kamarády.
Nezáleží na majetku,
Ale na srdci a jazyku!

Neznámé souvislosti

Nicholas Winton je už mnoho let známou osobností. (Mimochodem, narodil se v rodině německo-židovského obchodníka Wertheimera, která se r. 1907 vystěhovala do Anglie a přejmenovala na Winton.) Ovšem v jeho příběhu se obvykle vypráví o tom, že se tu ocitl vlastně náhodou a teprve tady v Praze se zrodila jeho snaha zachraňovat židovské děti. Zdá se, že je tomu poněkud jinak. Podle všeho ho k akci vlastně přivedla žena jménem Marie Schmolková. Až k němu se donesla její úpěnlivá žádost o pomoc.

Kdo byla Marie Schmolková? Narodila se r. 1893 v židovské asimilované rodině v Praze v Kamzиковé ulici. Po časném ovdovění se aktivně věnovala veřejnému životu jednak jako členka sociálně demokratické strany, kde se zabývala sociální činností, jednak v sionistickém hnutí, tam zastávala vrcholné funkce v organizacích JOINT a HICEM.

Když proudili do Československa uprchlíci, Židé a nepřátelé nacismu, výrazně se angažovala v organizování pomoci pro ně. Stala se také jediným českým zástupcem v Komisi pro uprchlíky, spadající pod Společnost národů, a nakonec stanula v čele Národního koordinačního výboru pro uprchlíky v Československu. Marie Schmolková navštěvovala místa, kde byli uprchlíci z Německa nejvíce soustředěni, viděla jejich beznadějnou situaci, protože přes veškeré pozdější legendy o tom, jak vlídně demokratické Československo uprchlíky před nacisty přijímalo s otevřenou náručí, pravda byla jiná. Stát toho moc neudělal. Pomáhaly jen některé organizace nebo jednotlivci, jako WIZO, židovské obce, Rudá pomoc. Marie Schmolková burcovala veřejnost, psala československému prezidentovi, obracela se na všechna možná vyslanectví, na všechny možné zahraniční židovské i nežidovské organizace s informacemi o těžké situaci židovských uprchlíků (norimberskými zákony zbavených německého i rakouského státního občanství) s prosbou o pomoc, o jejich přijetí, ale nikde neuspěla.

Jako československá delegátka na Evianské konferenci, při níž se nepodařilo

přimět svobodné státy k dohodě o navýšení počtu přijímaných židovských uprchlíků, také pochopila, že pokud se Hitler nezastaví, hrozí i zdejší židovské populaci nebezpečí, jehož rozsah si samozřejmě nikdo nedovedl představit.

Mimochodem, mám jeden takový absurdní příklad mezi svými známými. On, československý občan narozený v Praze, žil se svou vídeňskou židovskou rodinou ve Vídni. Dceru se jim podařilo dostat všelijakými dobrodružnými a složitými cestami a za peníze získané prodejem firmy do Indie. On měl přátele v Anglii a s jejich pomocí chtěl dostat manželku i sebe do Anglie. Jenže jeho žena měla státní občanství rakouské a po anšlusu se zavedením platnosti norimberských zákonů i v Rakousku byla občanství zbavena. Tím ztratil platnost i její cestovní pas. Nicméně Československo jí neumožnilo získat občanství manželovo. Mezitím nastal protektorát. Tedy alespoň manžel, že by jel napřed? K tomu, aby na gestapu získal povolení vycestovat, musel se prokázat platným vízem. Jenže anglická strana podmiňovala vydání víza předložením povolení gestapa vycestovat. Děbelský kruh, z něhož nebylo úniku. Oba zahynuli během šoa.

Ale vraťme se k Marii Schmolkové. Jediná organizace, která projevila ochotu pomáhat, byla humanitární organizace v Anglii, Komise pro uprchlíky z Československa, jmenovitě nejvíce porozumění a spolupráce našla u její aktivistky jménem Doreen Warriner. Ta zjistila, že Británie by byla ochotna přijmout alespoň samotné děti – a na prosbu Marie Schmolkové se obrátila právě na Nicholase Wintona s pověřením zorganizovat a realizovat plán Kindertransportů. Písemné zdroje ale neuvádějí, jak Doreen Warrinerová přišla právě na Nicholase Wintona.

Marie Schmolková se svou misí cestovala, mj. byla i v tehdejší Palestině, ale vždy se zas – přes varování svých přátel a nabízený azyl – vrátila, s tím, že ji zde čeká nedokončená práce a že to čím dál víc spěchá.

Varování ale mělo pravdu: Hned na počátku okupace 16. 3. 1939 ona i další členové Komise pro uprchlíky patřili mezi první uvězněné. Po dva měsíce ji drželi na Pankráci, trvale nekonečné výsledky, navíc jako diabetičku bez přístupu k léčbě – to se podepsalo na jejím zdraví. Pak se stal malý zázrak. Na základě mnoha intervencí byla propuštěna. Tehdy ještě nenastal program vyvražďování, šlo jen o to „vyčistit“ německá území od Židů. Adolf Eichmann, tehdy vedoucí Ústředny pro židovské vystěhovalectví, se zřejmě dozvěděl o jejích zahraničních kontaktech, a tak ji vyslal do tehdy ještě válkou nedotčené Paříže, s misí, aby urychleně přijali Židy z protektorátu – a on se jich tak zbavil. Marie Schmolková se pak přece jen nevrátila, odjela do Anglie. Vrhla se i tam okamžitě do práce, ale dlouho to úsilí už nevydržela, po půl roce, naprosto vyčerpaná, zemřela. Bylo jí něco málo přes 46 let.

Dnes se ví o Nicholasi Wintonovi. Marie Schmolková upadla téměř do zapomnutí.

Michaela Vidláková
(podle uvedených zdrojů)

https://zpravy.idnes.cz/marie-schmolkova-pomoc-zidovskym-uprchlikum-druha-svetova-valka-nicholas-winton-holokaust-anna-hajkov-isk-/domaci.aspx?c=A171005_144817_domaci_dtt
Marking the life of a forgotten heroine – The Jewish Chronicle

Dobré skutky se mají konat...

Věřím na štafetu dobrých skutků. Několikrát se mi v životě stalo, že jsem potřebovala pomoc a v tu chvíli se naskytl někdo úplně cizí, a zcela nezištně mi pomohl – a kupodivu, většinou brzy na to se stalo, že zas někdo potřeboval pomoc ode mne. Samozřejmě jsem vždy odmítla nějakou kompenzaci a jen řekla, ať zas dotyčný pomůže někomu dalšímu.

Už se šelo, když v Centru Franze Kafky skončilo vítání novorozence – knížky Ota od Petra Balajky, redaktora Obecních novin PŽO. Na Dorisku už čekal taxík, objednaný v rámci sociálního oddělení ŽOP. Protože jsme kamarádky a bydlíme poblíž sebe, nabídla mi, ať se s ní svezu a přiblížím se domovu, jak už jsme to udělaly víckrát. Ten zbytek cesty už dojedu tramvají, myslela jsem si. Doriska před domem vystoupila a já se chystala taky – ale moc se mi vlastně nechtělo. Měla jsem ten den za sebou už od dopoledne povídání v Terezíně, rovnou odtamtud jsem přijela do Židovského muzea na pořad Pocta D. Lieblové a odtamtud jsem šla ještě na další program v Centru Franze Kafky, mezitím už se setmělo a na mne nějak začala doléhat únava. V tu chvíli se taxikář zeptal, kde že bydlím. A to prý je jen kousek, že mne tam hodí. Já přitakala, že budu ráda a že to klidně doplatím. A on, že to nestojí za to, že aspoň vykoná dobrý skutek. „Dobré skutky se mají konat,“ řekl a dovezl mě domů.

Dva dny na to jsme byli na chatě a já vyprávěla tento příběh synovi s tím, že leckdo na taxikáře nadává, ale já na tohle s povděkem vzpomínám. Hlavně na tu jeho závěrečnou

větu. Přišel večer, chystali jsme se domů, syn nesl věci do auta a na naší lesní silnici, blízko kontejnerů na odpad ležel mobil. Docela drahý kousek. Že by ho někdo chtěl vyhodit? Syn ho přinesl do chaty a zkusil, zda funguje. Fungoval. Tak to ho tam asi někdo ztratil. Co dál? Vráti se a bude ho hledat? Mezitím ho ale rozdrtí kola projíždějících aut. Nebo si nevšiml a je už dávno kdoví kde?

Synek tedy v mobilu (ještě že nebyl na heslo) probral seznam adres, komu by se dalo zavolat. Někomu, kdo by věděl, o koho jde, a mohl mu dát zprávu. Třeba nějaké zdobně jméno? Něco by tu bylo – táta a máma. Tak tam zkusil zavolat. Ozval se nevrly mužský hlas: „No, co chceš?“ Tak se syn představil, že tedy není synem volaného a vysvětlil, o co jde. Nevrlost zmizela, a u telefonu se poté ohlásila manželka majitele mobilu, že manžel byl tam někde s kamarádem na houbách a ještě nedorazil. A diskutovali jak to předat, když nebydlí v Praze, ale na Zbraslavi. Syn nabídl, že sice přímo přes Zbraslav domů nejezdíme, ale zas tak velká zajížďka to není, že asi za hodinu budeme u náměstí a opět zavoláme jak dál. Stalo se a pět minut na to u nás zastavil majitel mobilu, který se mezitím o tom doma dozvěděl. Byl šťasten, že mu ho vrátíme, prý by mu ztráta způsobila velké problémy. Moc děkoval a chtěl nám dát aspoň *flašku šampusu*. Syn ji odmítl a vysvětlil, že my právě „dlužíme“ dobrý skutek, tak ať zas on teď tu štafetu dobrých skutků pošle dál. Protože „dobré skutky se mají konat,“ jak pravil taxikář.

M. Vidláková

POZVÁNKY

Předsednictvo Tereziánské iniciativy vás zve do Pinkasovy synagogy v Praze na tradiční vzpomínku k 75. výročí vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Březince. Přijďte v pátek 8. března 2019 v 10.00 hodin.

Zveme vás na sněm Tereziánské iniciativy, který se koná ve čtvrtek 11. dubna 2019 v hotelu DUO v Praze (Teplická 492, Praha 9).

Zahájení v 10.00 hodin, prezenze od 9.15 hodin.

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Telefon: 222 310 681, 601 122 818, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.
Redakční rada: Eva Fantová, Zoja Franklová, Doris Grozdanovičová, Michal Stránský, Michaela Vidláková

Bankovní účet: v CZK: 59433011/0100.

Číslo 93 vyšlo v listopadu 2018.

MK ČR E 10779